

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
А. В. Пантелеймонов

2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Географічне середовище в Україні

рівень вищої освіти	<u>бакалавр</u>
галузь знань	<u>10 Природничі науки</u>
спеціальність	<u>103 Науки про Землю</u>
освітня програма	<u></u>
спеціалізація	<u>Географія</u>
вид дисципліни	<u>вибіркова</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2019 / 2020 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«28» серпня 2019 року, протокол № 11

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Клименко Валентина Григорівна, доцент кафедри фізичної географії та картографії

Програму схвалено на засіданні кафедри фізичної географії та картографії

Протокол № 1 від «27» серпня 2019 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Прасул Ю.І.)

(прізвище та ініціали)

«27» серпня 2019 р.

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № 1 від «28» серпня 2019 р.

Голова методичної комісії

(підпис)

(Жемеров О. О.)

(прізвище та ініціали)

«28» серпня 2019 р.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Географічне середовище в Україні» складена відповідно за спеціальністю 103 Науки про Землю, спеціалізація «Географія».

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Мета - формування у студентів системи знань про природні особливості та ресурсний потенціал України, про антропогенний вплив на природне середовище та окремі його компоненти господарської діяльності.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

1.Формування уявлення про природне середовище як єдину систему окремих його компонентів – природно - територіальних комплексів.

2.Розуміння залежності формування та функціонування природно-ресурсного потенціалу (ПРП) від природних умов території.

3.Розуміння обмеженості ПРП і раціонального його використання

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
24 год.	год.
Практичні, семінарські	
24 год.	год.
Лабораторні	
Самостійна робота	
72 год.	год.
Індивідуальні завдання:	

1.6. Заплановані результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати:

1. Форми впливу природи на суспільство .
- 2.Геологічну будову та її роль у формуванні ПРП.
- 3.Залежність поширення мінерально-сировинних ресурсів від тектонічної структури.
- 4.Кліматичні умови та пов'язані з ними ресурси.
- 5.Особливості внутрішніх вод ресурсів поверхневого стоку.
- 6.Різноманіття ґрунтів та їх значення як одного з найцінніших природних ресурсів.
7. Вплив сучасних фізико-географічних процесів на формування і функціонування ПРП.
- 8.Особливості використання ПРП в умовах антропогенного навантаження.

вміти:

1. Визначати роль природного середовища в народно - господарському комплексі.
2. Визначити роль та значення окремих компонентів природи.
3. Розрізняти зональні особливості природи в формуванні деяких видів ресурсів (земельні, лісові)
4. Пояснювати роль сучасних фізико-географічних процесів.
5. Характеризувати стан та перспективи змін у географічному середовищі під впливом діяльності людини (урбанізація, народонаселення тощо) .
6. Прогнозувати функціонування ПРП під впливом природного та антропогенного впливу на них .
7. Давати рекомендації щодо раціонального використання ПРП.
8. Розробляти заходи щодо раціонального використання водних, земельних ресурсів, біорізноманіття.
9. Давати оцінку щодо раціонального використання мінерально-сировинних ресурсів.
10. Визначати роль так званих техногенних родовищ корисних копалин

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вступ.

Тема 1. Предмет і задачі дисципліни. Поняття про географічне середовище, його роль в функціонуванні народно - господарського комплексу держави. Зв'язок з науками природничого та соціально-економічного циклу.

Тема 2. Методи дослідження окремих складових природно-ресурсного потенціалу. Методи досліджень та засоби оцінки мінерально-ресурсного потенціалу;

- ґрунтовий потенціал та методи його дослідження;
- дослідження водного потенціалу;
- роль кліматичних показників у дослідженні атмосферного потенціалу;
- методи досліджень потенціалу рослинного і тваринного світу.

Розділ 2. Природні умови України.

Тема 3. Геологічна будова, тектонічна структура і їх роль у формуванні мінерально-ресурсного потенціалу. Роль рельєфу в особливостях поширення та функціонування кліматичного, водного, ґрунтового, лісового та рекреаційного потенціалів.

Тема 4. Кліматичні умови та ресурси. Сонячна радіація. Атмосферна циркуляція. Атмосферний тиск. Температура повітря та поверхні ґрунту. Оподи. Вологість повітря. Атмосферні явища. Геліо- та вітроенергетичні ресурси. Агрокліматичні ресурси.

Тема 5. Поверхневі води та водні ресурси. Гідрографічна мережа. Стік річок. Температура води, випаровування, мінералізація. Озера, лимани, болота, водосховища.

Тема 6. Моря та їх ресурси: Геологічна будова та батиметрія. Кліматичні, гідрологічні та гідрохімічні умови морів, мінеральні та біологічні ресурси.

Тема 7. Ґрунти та ґрунтові ресурси. Вміст гумусу в ґрунтах та його запаси. Основні типи ґрунтів. Родючість. Агроґрунтове районування.

Рослинний світ і ресурси. Геоботанічне районування. Ліси, лісистість, ресурси лісів. Рідкісні види рослин. Лікарські рослини. Тваринний світ і ресурси тваринного світу. Ресурси промислових видів тварин. Промислові види риб. Зоогеографічне районування.

Розділ 3. Збалансоване природокористування.

Тема 8. Мінерально-ресурсний потенціал, його освоєння та використання, структурне районування. Основні родовища корисних копалин. Нафта, газ тверді горючі копалини. Руди чорних металів. Руди рідкісних та благородних металів.

Тема 9. Гідрологічні та гідрогеологічні ресурси. Мінеральні води. Термальні води. Інженерно-геологічні умови та екзогенні процеси (зсуви, підтоплення, яроутворення, карст,

суфозія та ін.) . Гідрологічне районування. Забруднення вод скидами. Ресурси Чорного і Азовського морів та проблеми їх використання. Бальнеологічні ресурси.

Тема 10. Ресурси атмосферного повітря та їх використання. Викиди промислових підприємств та забруднення атмосферного повітря. Забруднення атмосферного повітря . Агрокліматичні ресурси та районування.

Тема 11. Типи ґрунтів та ґрунтове районування. Еродованість ґрунтів. Водна та вітрова ерозія. Забруднення ґрунтів (промислове, сільськогосподарське, транспортне). Рослинність і тваринний світ. Збереження видового різноманіття. Червона книга України. Санітарний стан лісів. Еколого - стабілізувальні угіддя.

Тема 11. Антропогенний вплив на природне середовище України. Антропогенні зміни рельєфу. Інженерно-геологічний ризик господарського освоєння. Глобальне антропогенне навантаження і стан сучасних ландшафтів.

Тема 12 Висновки

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
1		л	с	лаб	інд	ср		л	с	лаб	інд	ср
Розділ 1. <i>Тема 1.</i> Вступ. Предмет і задачі курсу	8	2				6						
<i>Тема 2.</i> Методи дослідження	10	2		2		6						
<i>Усього за розділом 1</i>	18	4		2		12						
Розділ 2. Тема 3. Геологічна будова та тектонічна структура. Рельєф	10	2		2		6						
<i>Тема 4.</i> Кліматичні умови та ресурси	12	2		4		6						
<i>Тема 5.</i> Поверхневі води та водні ресурси	12	2		4		6						
<i>Тема 6.</i> Моря України та їх ресурси	12	2		4		6						

Тема 7. Ґрунти та рослинний світ	8	2				6						
Усього за розділом 2	54	10		14		30						
Розділ 3.												
Тема 8. Мінерально-ресурсний потенціал	8	2				6						
Тема 9. Гідрологічні та гідрогеологічні ресурси	8	2				6						
Тема 10. Ресурси атмосферного повітря.	8	2				6						
Тема 11. Земельні ресурси	12	2		4		6						
Тема 12. Антропогенний вплив на природне середовище України	12	2		4		6						
Усього за розділом 3	48	10		8		30						
Усього	120	24		24		72						

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методи дослідження	2
2	Рельєф України	2
3	Кліматичні ресурси та забруднення атмосфери	4
4	Водні ресурси та забруднення гідросфери	4
5	Моря України та їх екологічний стан	4
6	Земельні ресурси	4
7	Антропогенний вплив на природне середовище	4
	Усього	24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поглибити знання з загальних рис природних умов України	6
2	Дослідити геліо- та вітроенергетичні ресурси.	6
3	Дослідити особливості поширення водних ресурсів України.	8
4	Поглибити знання з охорони та збереження ресурсів рослинного та тваринного світу.	6
5	Вивчити особливості природних умов Чорного і Азовського морів	8
6	Вивчити мінерально-ресурсний потенціал України.	6
7	Дослідити термальні води і перспективи їх використання.	6
8	Ознайомитися з інженерно-геологічними умовами та екзогенними процесами.	6
9	Ознайомитися з використанням кліматичних ресурсів	6
10	Дослідити забруднення атмосферного повітря.	6
11	Вивчити за літературними джерелами небезпечні гідрологічні явища.	8
	Всього	72

6. Індивідуальне завдання

Не передбачено робочими навчальними планами

7. Методи контролю

Рівень засвоєння програмного матеріалу з дисципліни перевіряється за допомогою підсумкового семестрового тестового контролю та тестових контролів навчальних здобутків студентів.

До підсумкового семестрового тестового контролю можуть бути допущені студенти, які пройшли поточні контролі.

Відсотковий розподіл оцінки з дисципліни прийнятий наступний: 60% відводиться на поточні контролі та контрольну роботу і 40% на екзамен.

Поточний контроль навчальних здобутків студентів за темами 1-го, 2-го та 3-го розділів проводиться за допомогою письмового експрес-контролю на лекціях, виступів студентів при обговоренні питань на практичних заняттях.

Поточний контроль за виконання практичних робіт

Назва роботи					
	Всього балів	Оцінка (в балах)	Проведенні розрахунки, аналіз	Графічне зображення	Захист
Методи дослідження	3	3	успішного виконання -2,5		0,5
		2,4	незначні помилки в розрахунках - 2		0.4
		1,8	значні помилки в розрахунках-	значні помилки -0,7	0.3

			1,5		
Рельєф України	4	4	успішного виконання -2,0	успішного виконання-1,0	1.0
		3,2	незначні помилки в розрахунках - 1,5	незначні помилки-0.8	0.9
		2,4	значні помилки в розрахунках-1,0	значні помилки -0,6	0.8
Кліматичні ресурси та забруднення атмосфери	5	5	успішного виконання -2,5	успішного виконання-1,5	1.0
		4	незначні помилки в розрахунках - 2	незначні помилки-1,1	0.9
		3	значні помилки в розрахунках-1,5	значні помилки -0,7	0.8
Водні ресурси та забруднення гідросфери	5	5	успішного виконання -2,5	успішного виконання-1,5	1.0
		4	незначні помилки в розрахунках - 2	незначні помилки-1,1	0.9
		3	значні помилки в розрахунках-1,5	значні помилки -0,7	0.8
Моря України та їх екологічний стан	4	4	успішного виконання -2,0	успішного виконання-1,0	1.0
		3,2	незначні помилки в розрахунках - 1,5	незначні помилки-0.8	0.9
		2,4	значні помилки в розрахунках-1,0	значні помилки -0,6	0.8
Земельні ресурси	4	4	успішного виконання -2,0	успішного виконання-1,0	1.0
		3,2	незначні помилки в розрахунках - 1,5	незначні помилки-0.8	0.9
		2,4	значні помилки в розрахунках-1,0	значні помилки -0,6	0.8
Антропогенний вплив на природне середовище	5	5	успішного виконання -2,5	успішного виконання-1,5	1.0
		4	незначні помилки в розрахунках - 2	незначні помилки-1,1	0.9
		3	значні помилки в розрахунках-1,5	значні помилки -0,7	0.8
Всього	30				

Поточний контроль за виконання контрольної роботи – всього 30 балів

Оцінка	Бали	Результати оцінювання
5	30-27	ставиться у випадку, коли студент вільно володіє програмним матеріалом курсу в повному обсязі; ґрунтовно складає визначення та сутність основних понять, термінів; залучає до відповіді власний досвід, що набутий у процесі виконання лабораторних робіт
4	26-24	відрізняється від оцінки «відмінно» тим, що студент допускає окремі помилки і неточності, які не впливають на загальний характер відповіді. Програмний матеріал знає добре, відповідь є послідовною
3	20-18	студент відповідає на поставлене запитання не повністю, при розкритті спеціальних питань, термінів не може конкретизувати відповідь наведенням прикладів; допускає значні помилки
2	17 та менше	студент не володіє матеріалом, не розуміє теоретичних і практичних питань, допускає грубі помилки, не орієнтується в предметі

До підсумкового семестрового контролю (екзамену) допускаються студенти, які виконали всі види робіт, що передбачені навчальною програмою та за поточну навчальну діяльність набрали не менше 60 балів .

Підсумковий семестровий контроль (екзамен) – 40 балів

Чотирирівнева оцінка	Бали	Результати оцінювання
5	40-36	ставиться у випадку, коли студент вільно володіє програмним матеріалом курсу в повному обсязі; ґрунтовно складає визначення та сутність основних понять, термінів; вирішує надане індивідуальне завдання
4	35-32	відрізняється від оцінки «відмінно» тим, що студент допускає окремі помилки і неточності, які не впливають на загальний характер відповіді; програмний матеріал знає добре, відповідь є послідовною; робить незначну помилку в індивідуальному завданні
3	31-20	студент відповідає на поставлене запитання не повністю, при розкритті спеціальних питань, термінів не може конкретизувати відповідь наведенням прикладів; допускає значні помилки в розрахунках індивідуального завдання
2	19 та менше	студент не володіє матеріалом, не розуміє теоретичних і практичних питань, допускає грубі помилки, не орієнтується в предметі, не може виконати індивідуальне завдання

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом	Підсумкова (залікова) робота	Сума
T1-T2	T3-T7	T8-T12					
10	10	10		30	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

9.Рекомендована література

Основна література

1. Дорогунцов С. І. Оптимізація природокористування. Т1. Природні ресурси : еколого-економічна оцінка/ С.І. Дорогунцов, А.М. Муховиков, М.Я. Хвесяк. – К.: Кондор, 2004. -291 с.
2. Игнатенко М.Г. Экология и экономика природопользования/ М.Г Игнатенко, В.А. Малеев. – К. : Наукова думка, 1998. – 240 с.
3. Коротун І.М. Природні ресурси України : навч. посіб. / І.М. Коротун, Л.К. Коротун, С.І. Коротун . - Рівне: ТОВ “Принт-хауз“, 2000. – 190 с.
4. Коржнев М.М. Природно-ресурсні основи розвитку суспільства : Підручник / М.М. Коржнев. – К. : ВПЦ “Київський ун-т“, 2004.-173 с.
5. Туниця Т. Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст / Т.Ю. Туниця. – К.: Знання, 2006. – 300 с.

Допоміжна література

- 1.Апостолук С.О. Охорона навколишнього середовища в лісопромисловому комплексі : навч. посіб / С.О. Апостолук, Р.І. Мацюк, В.М. Сторожук та ін. – Л., 2001. – 286 с.
2. Білецький В. Корисні копалини України / В. Білецький, В. Суярко. // Донецький вісник Наукового товариства імені Т. Шевченка. – 2005. – Т. 9. – 200 с.
3. Бойченко С.В. Рациональное використання вуглеводневих палив : Монографія . – К. : НАУ, 2001. – 216 с.
4. Генсірук С.А. Ліси України/ С.А. Генсірук. – К. : Наукова думка, 1992. – 408 с.
5. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. та ін.. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України/ Б.М.. Київ, 1999. – 715 с.
6. Закон України “ «Про охорону навколишнього середовища №1264“» від 25.06.1991 р.
7. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал України / В.П. Руденко. – К. : Наукова думка, 2004. – 36 с.

8. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. – 1999 р. – 101 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Національний атлас України. www.igna.org.ua